

Wojenny rok w handlu zagranicznym Ukrainy

Sławomir Matuszak

Rosyjska inwazja doprowadziła do załamania w wymianie handlowej Ukrainy, w szczególności sprzedaży zagranicznej. Spowodowała także istotne zmiany w strukturze geograficznej importu i eksportu towarów. Z powodu rosyjskiej blokady ukraińskich portów utraciły one status głównej bramy eksportowej. Na znaczeniu zyskały kolej i transport kołowy, którymi przez granice zachodnich sąsiadów Ukraina po 24 lutego 2022 r. wysyłała i sprowadzała większość towarów. W ten sposób Unia Europejska umocniła się jako główny partner handlowy Kijowa w obszarze zarówno eksportu, jak i importu, Polska zaś – po raz pierwszy w historii – została liderem w wymianie handlowej Ukrainy.

Wyniki ogólne

W 2022 r. doszło do bardzo głębokiego spadku w eksporcie (-35,1%) i imporcie (-24,2%). Poza przyczynami związanymi stricte z wojną (utrata części terytorium, zniszczenia w przemyśle ukierunkowanym na eksport) głównym powodem była blokada portów na Morzu Czarnym, przez które przed rosyjską agresją przechodziło około dwóch trzecich eksportowanych towarów. Blokada została częściowo zniesiona w sierpniu ub.r., jednak wyłącznie w odniesieniu do produktów rolnych, a nie innych kluczowych pozycji w handlu zagranicznym, takich jak rudy żelaza i produkcja metalurgiczna.

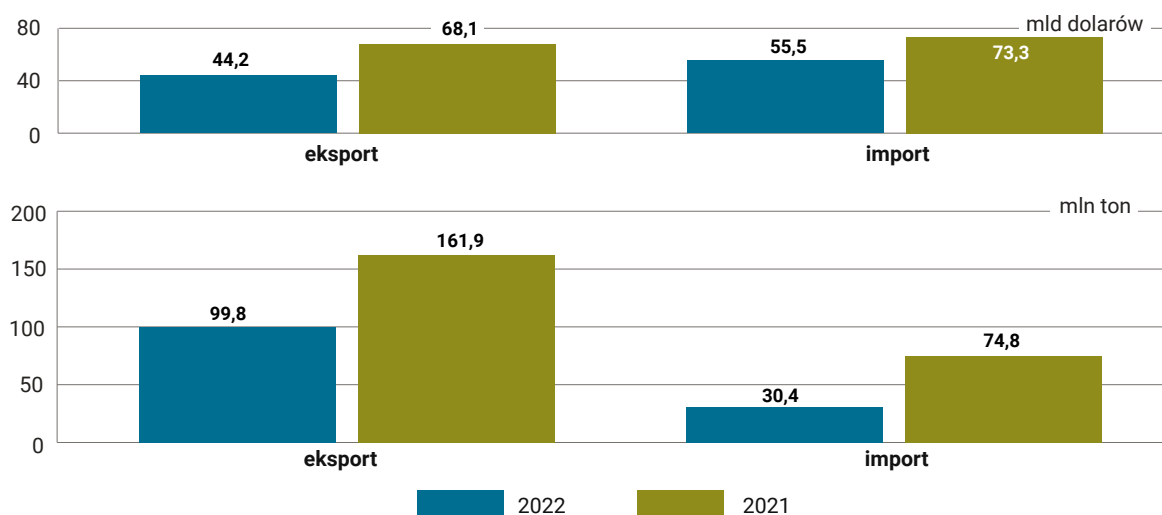
Należy podkreślić, że wpływ działań wojennych na eksport jest w rzeczywistości większy niż ten odnotowany w zbiorczych danych za ubiegły rok, gdyż uwzględniono w nich także przedwojenne miesiące: styczeń i prawie cały luty, kiedy Ukraina notowała bardzo dobre wyniki, które były związane z ożywieniem gospodarczym po pandemii.

Dynamika handlu zagranicznego

Rosyjska agresja doprowadziła do skokowego załamania wymiany handlowej – już w marcu eksport spadł o 49,5%, a import aż o 70,7%. Przyczynił się do tego również fakt, że Rosja i Białoruś przed wojną były ważnymi partnerami gospodarczymi Ukrainy, szczególnie pod względem sprowadzania paliw. Po 24 lutego ub.r. relacje handlowe z Rosją ustały, a wartości ujęte w rocznej statystyce dotyczą przede wszystkim dwóch obrotów ze stycznia i lutego. Sytuacja ta odnosi się także do Białorusi, choć w tym przypadku ograniczanie wymiany gospodarczej było bardziej rozciągnięte w czasie.

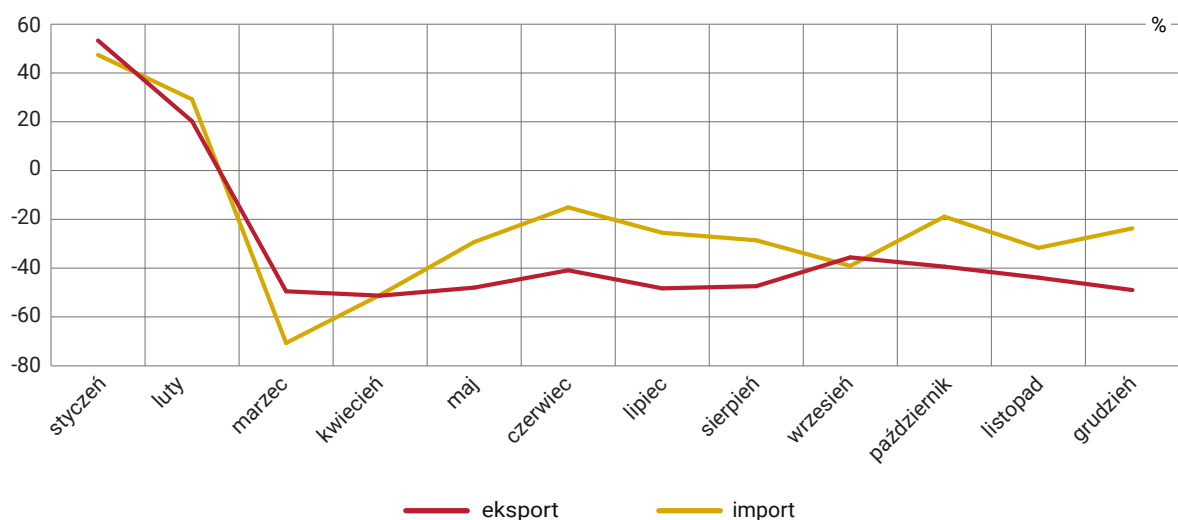
Wykres 1. Porównanie eksportu i importu towarów w 2021 i 2022 r.

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

W kolejnych miesiącach sytuację w sferze importu udało się częściowo ustabilizować (w grudniu spadek wyniósł 23,7% w stosunku do analogicznego miesiąca poprzedniego roku), jednak w przypadku eksportu pozostaje ona bardzo trudna (-49% w grudniu).

Wykres 2. Miesięczna dynamika eksportu i importu w 2022 r.

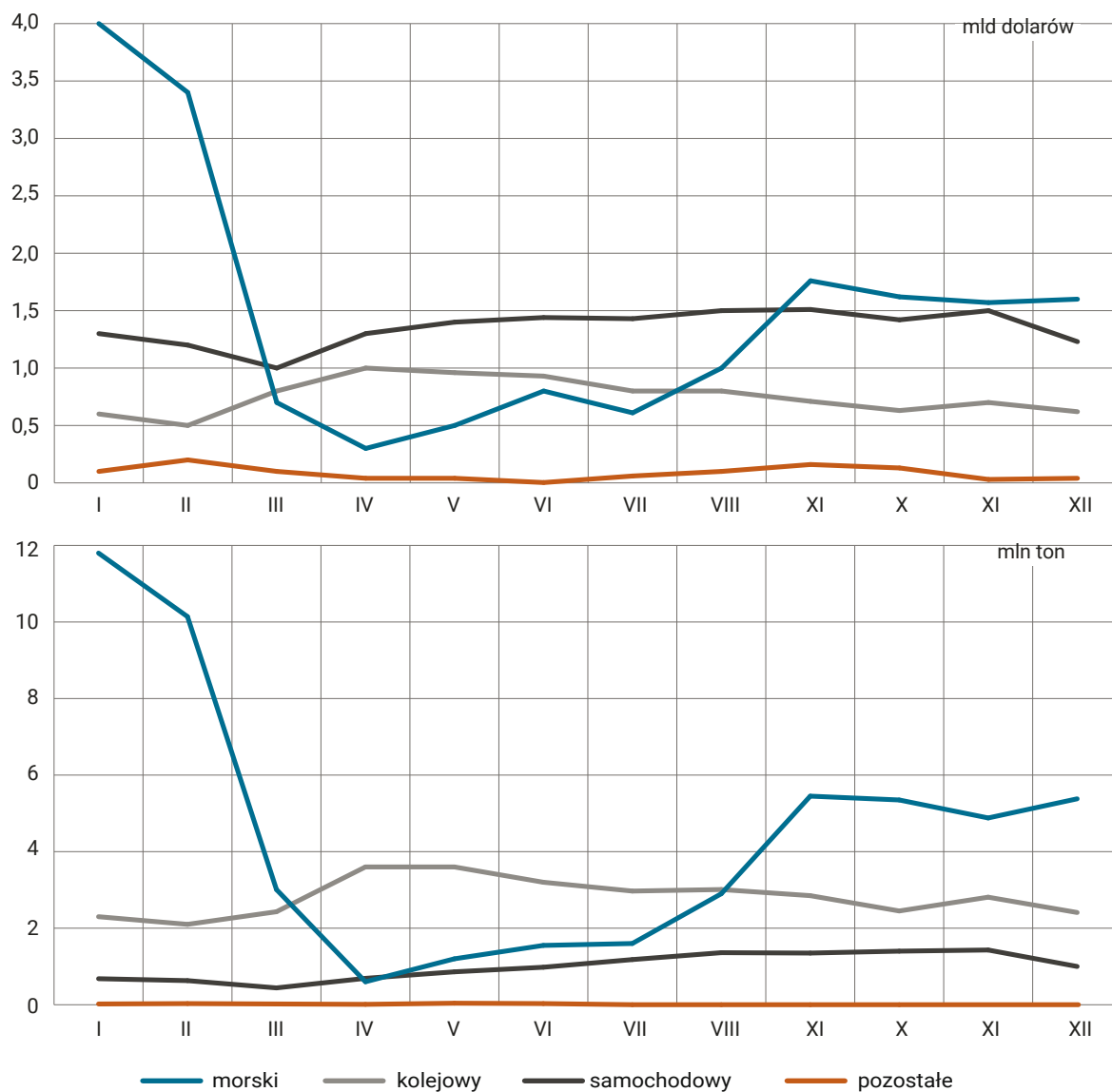

Źródło: Państwowy Komitet Statystyki Ukrainy, Służba Celna Ukrainy.

Kwestie transportu

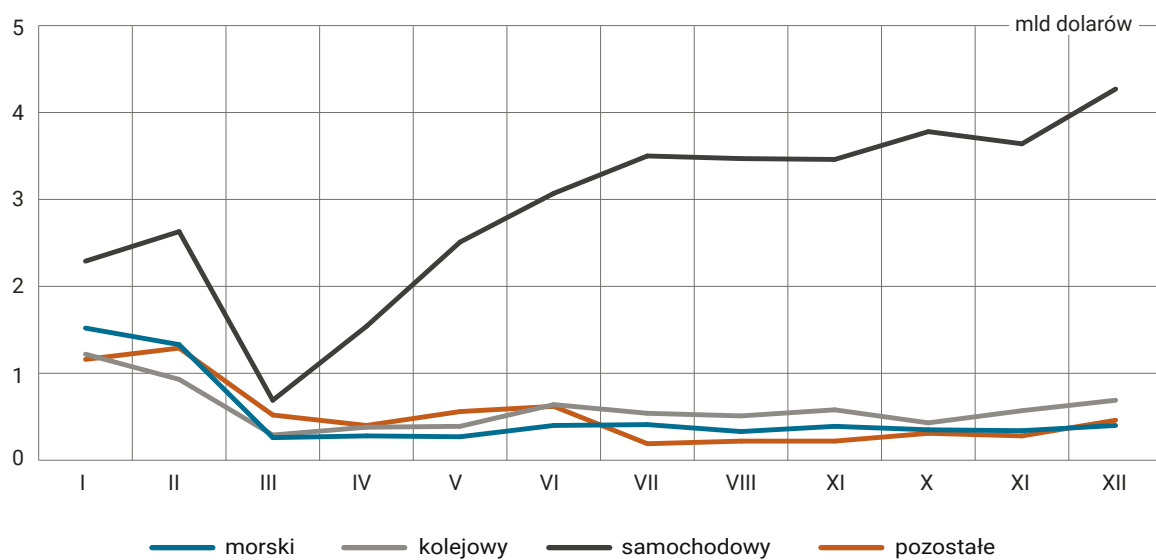
Przed wojną głównym szlakiem eksportowym ukraińskich towarów – zarówno pod względem wartości, jak i wolumenów – była droga morska. Blokadę, którą wojska rosyjskie zastosowały już w pierwszych dniach po ataku, w ograniczonym stopniu próbowano omijać poprzez większe wykorzystanie ukraińskich portów na Dunaju, ale dopiero otwarcie korytarza zbożowego w sierpniu pozwoliło na przywrócenie znaczącej roli transportu morskiego. Trzeba jednak zaznaczyć, że w grudniu był on o 60% mniejszy niż w styczniu ub.r. Po wybuchu wojny większego znaczenia nabrał transport kołowy oraz kolejowy, a główną arterią sprzedaży zagranicznej ukraińskich towarów stały się przejścia na lądowej granicy z UE, przede wszystkim z Polską.

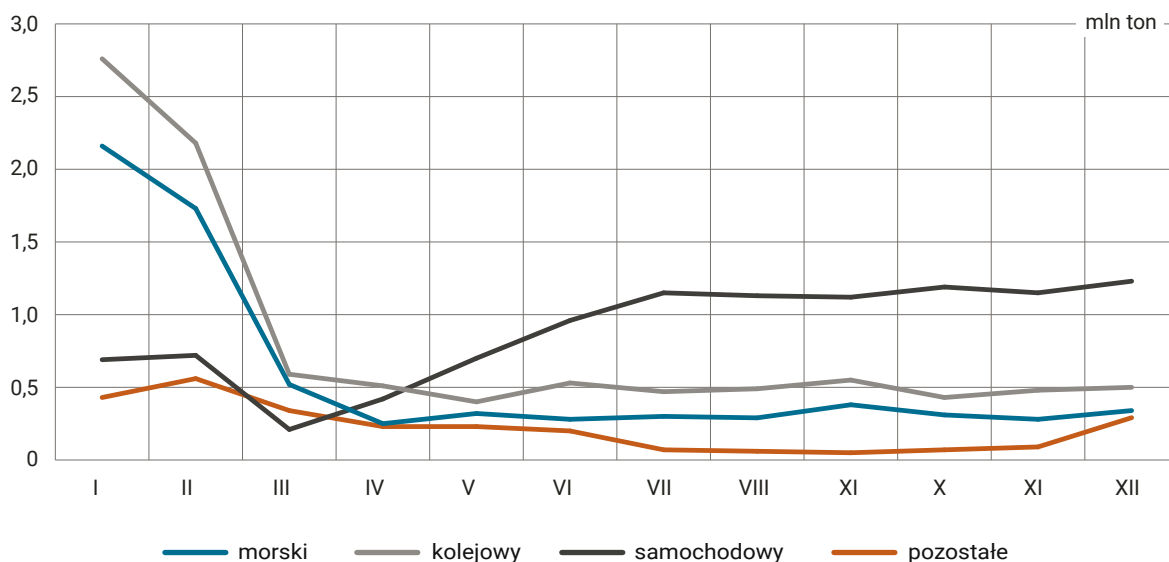
Wykres 3. Miesięczny eksport towarów w 2022 r. z podziałem na środki transportu

Źródło: Ministerstwo Infrastruktury Ukrainy.

Wykres 4. Miesięczny import towarów w 2022 r. z podziałem na środki transportu

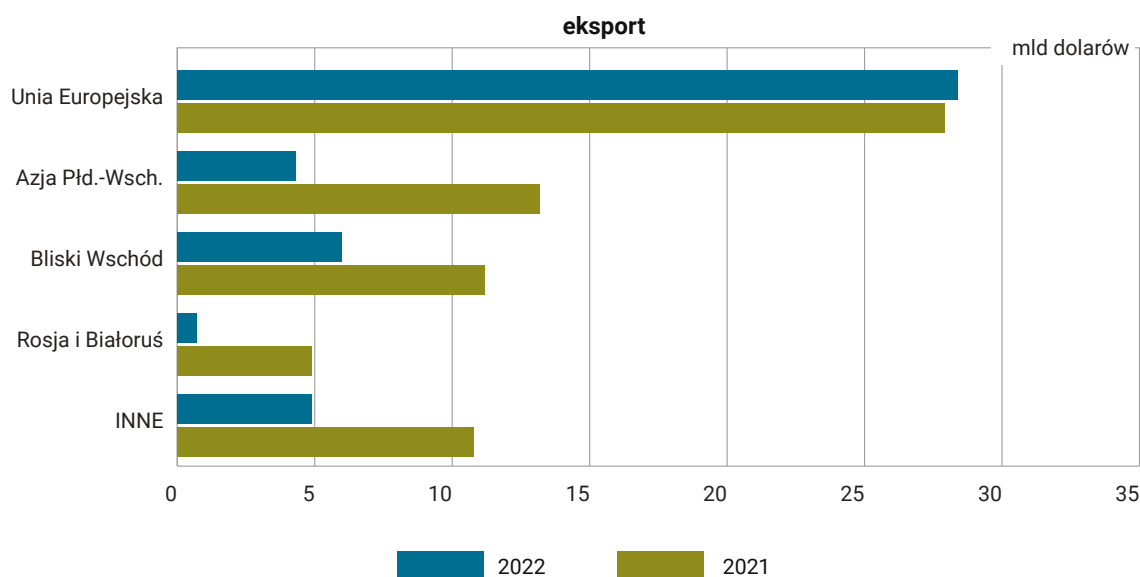
Źródło: Ministerstwo Infrastruktury Ukrainy.

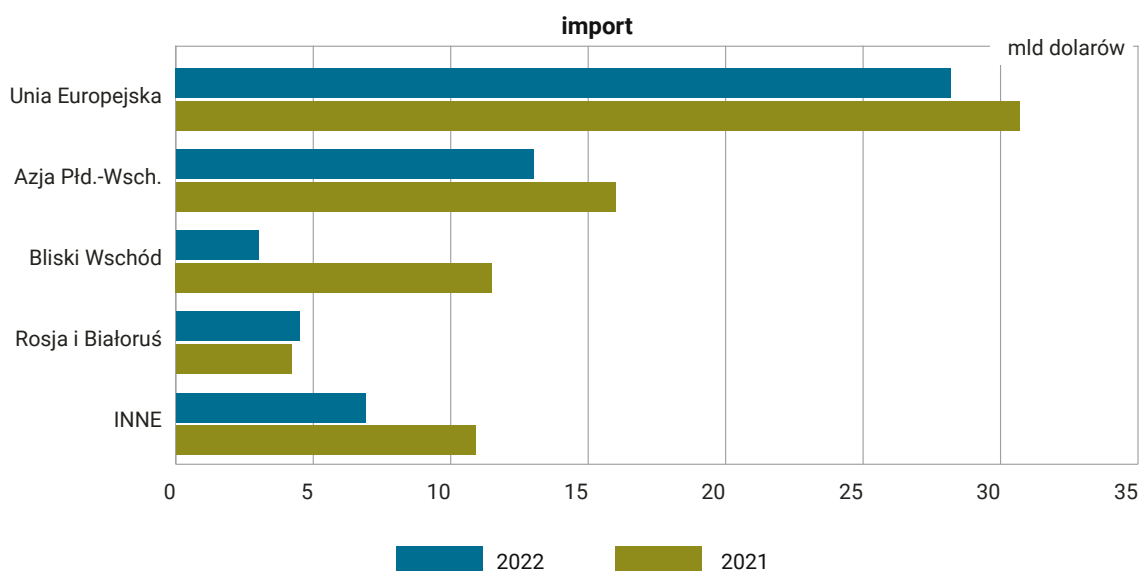
W imporcie porty nie odgrywały tak istotnej roli (przypadało na nie ok. 25% całości towarów). Po rosyjskiej agresji transport samochodowy umocnił swoje dominujące znaczenie – od lipca ub.r. ok. 75% importowanych towarów było sprowadzanych w ten sposób, a w kolejnych miesiącach jego udział dalej rósł.

Podział regionalny

Zmiany w wymianie handlowej istotnie różnią się w zależności od obszaru geograficznego. Eksport Ukrainy do Unii Europejskiej zwiększył się o 1,7%, natomiast UE umocniła się na pozycji głównego odbiorcy ukraińskich towarów (na państwa członkowskie przypada 64% sprzedaży zagranicznej). W pozostałych regionach świata można zaobserwować spadki sięgające kilkudziesięciu procent. Sytuacja wygląda nieco inaczej w przypadku importu – UE odpowiada za 51% towarów sprowadzanych na Ukrainę, a spadki dotyczą wszystkich regionów z wyjątkiem Bliskiego Wschodu.

Wykres 5. Porównanie eksportu i importu towarów w 2021 i 2022 r. w poszczególnych regionach

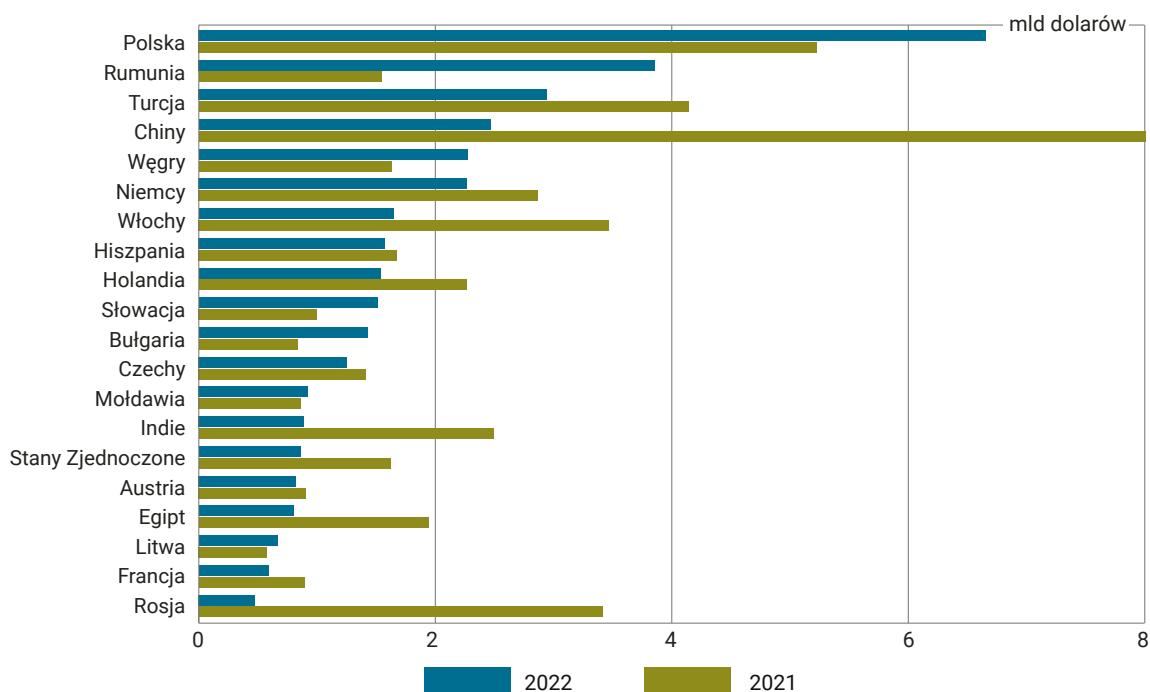

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

Rosyjska agresja, której skutkiem była m.in. blokada ukraińskich portów na Morzu Czarnym i okupacja portów na Morzu Azowskim, doprowadziła do znaczącego spadku eksportu do większości najistotniejszych partnerów handlowych Ukrainy, w szczególności Chin (-69%) oraz Indii (-64%). Jednocześnie blokada wymusiła konieczność znalezienia alternatywnych rynków zbytu, co spowodowało wzrost eksportu do wszystkich państw graniczących z Ukrainą – do Rumunii o 150%, na Słowację o 51%, na Węgry o 40% i do Polski o 27%.

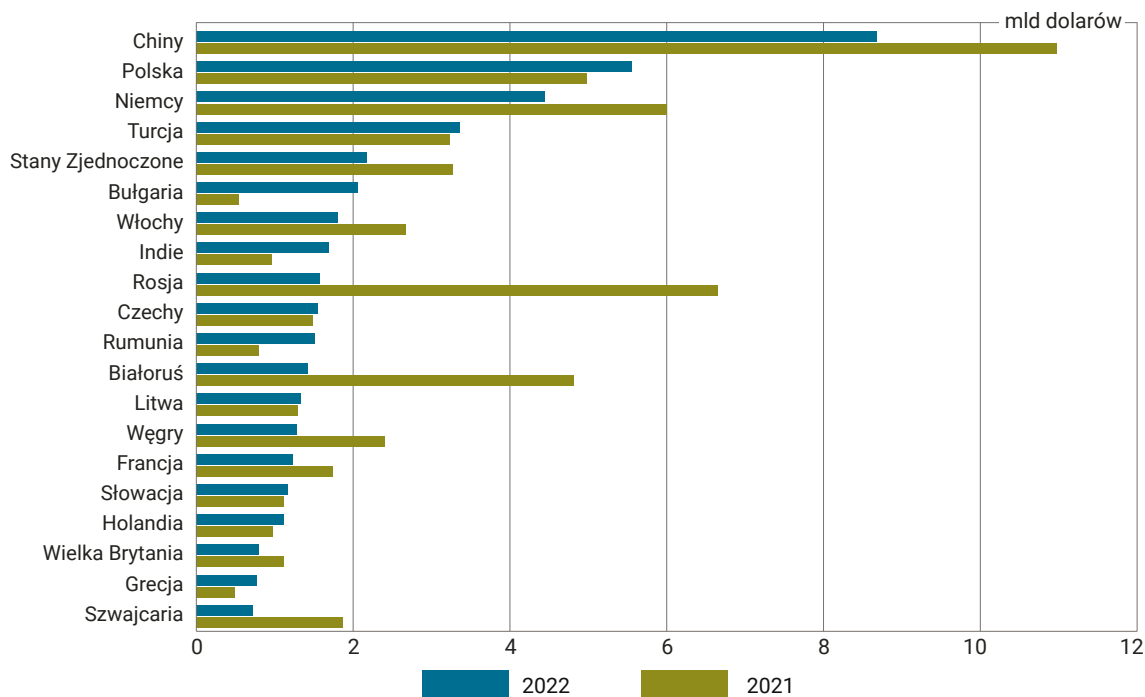
Wykres 6. 20 największych odbiorców towarów ukraińskich w 2021 i 2022 r.

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

W obszarze importu sytuacja jest nieco inna niż w eksporcie. Mimo że sprowadzono mniej towarów niż w roku poprzednim, to jednak spadki nie są tak drastyczne. Wynika to z faktu, że Ukraina nabywa przede wszystkim wysoko przetworzone produkty, które jest łatwiej przewozić transportem kołowym. W dużej mierze z tego powodu Polska wyprzedziła Chiny i została w 2022 r. największym partnerem handlowym Ukrainy na świecie.

Wykres 7. 20 największych dostawców na ukraiński rynek w 2021 i 2022 r.

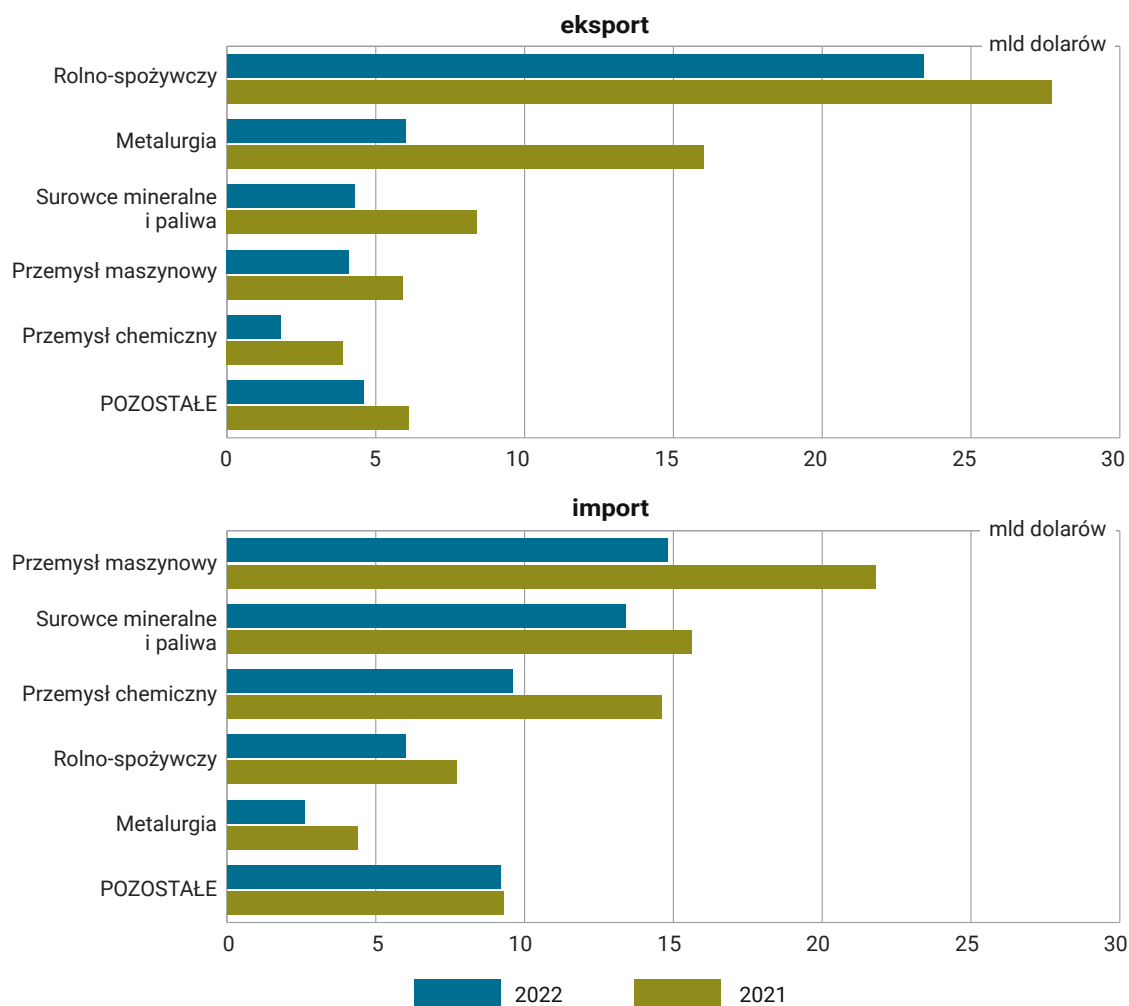
Źródło: Służba Celna Ukrainy.

Charakterystyka towarowa

Rosyjska agresja spowodowała zmniejszenie eksportu we wszystkich sektorach gospodarki. Stosunkowo najmniej wpłynęła na sprzedaż produktów rolno-spożywczych (spadek o 15,5%), jednak w pozostałych gałęziach zajmujących istotną pozycję w eksporcie spadki były dramatyczne – sprzedaż wyrobów metalurgicznych zmniejszyła się o 62%, a surowców mineralnych – o 49%. W 2021 r. kategorie te odpowiadały za 24% i 12% ukraińskiego eksportu.

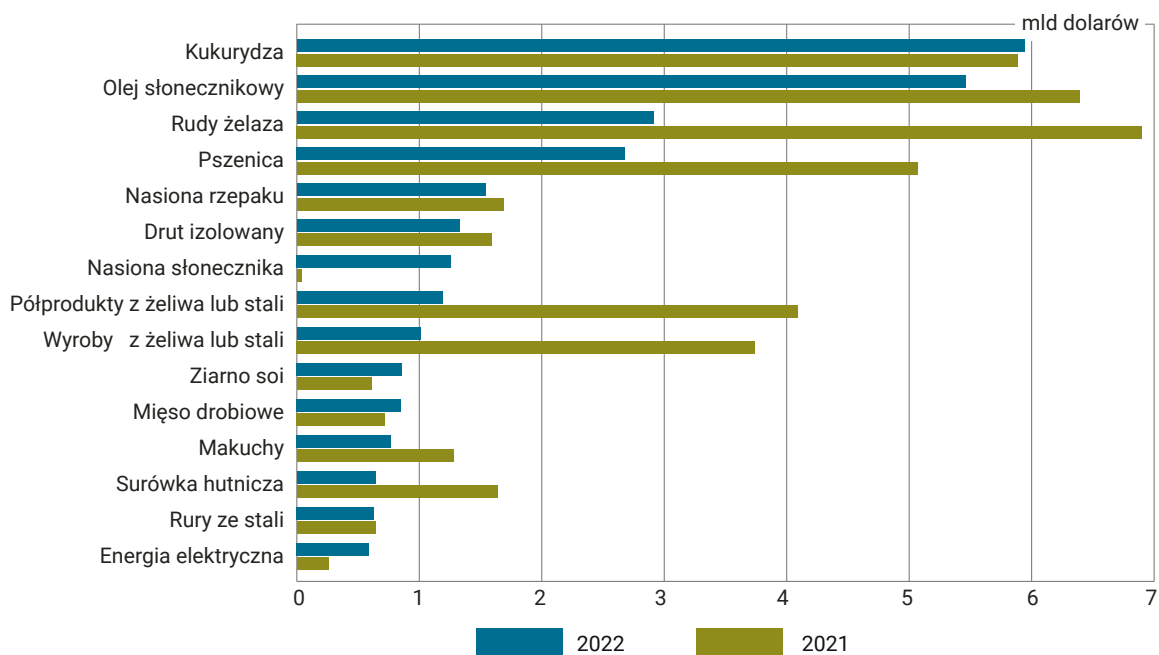
Dzięki korytarzowi zbożowemu sprzedaż najważniejszych towarów sektora rolno-spożywczego (np. oleju słonecznikowego) spadła w niewielkim stopniu, a nawet nieznacznie wzrosła pod względem wartości, jak miało to miejsce w przypadku kukurydzy.

Wykres 8. Porównanie eksportu i importu w poszczególnych sektorach w 2021 i 2022 r.

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

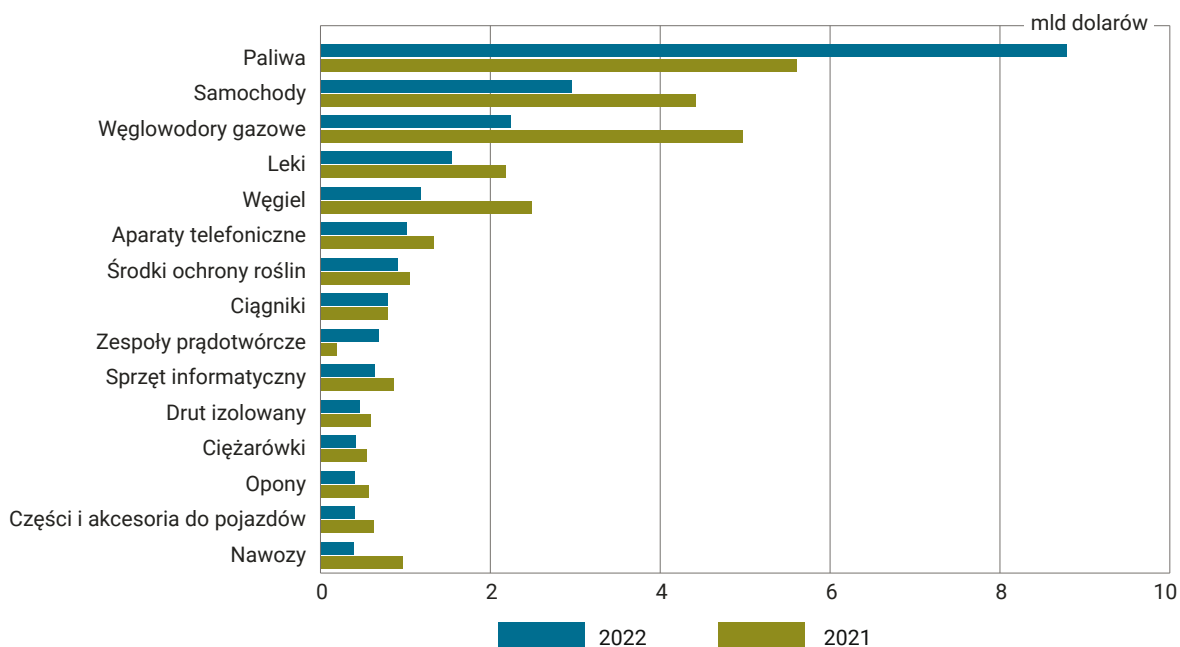
Wykres 9. Porównanie 15 najważniejszych towarów w ukraińskim eksporcie w 2021 i 2022 r.

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

Spadek objął wszystkie główne pozycje towarowe ukraińskiego importu z dwoma wyjątkami, które mają bezpośredni związek w wojnę. Zniszczenie jedynej działającej na Ukrainie rafinerii zmusiło Kijów do zwiększenia sprowadzania paliw z UE (przed 24 lutego większość tych produktów pochodziło z Rosji i Białorusi). Z kolei trwające od października 2022 r. masowe ostrzały rakiety infrastruktury elektroenergetycznej spowodowały skokowy import generatorów prądotwórczych.

Wykres 10. Porównanie 15 najważniejszych towarów w ukraińskim imporcie w 2021 i 2022 r.

Źródło: Służba Celna Ukrainy.

Perspektywy

Wydaje się, że niezależnie od tego, czy w 2023 r. działania wojenne będą kontynuowane z obecną intensywnością, czy też dojdzie do częściowego zamrożenia konfliktu, nie należy spodziewać się istotnych zmian w wymianie handlowej Ukrainy w porównaniu z ubiegłym rokiem. Dopóki trwa wojna, trudno oczekiwać ożywienia gospodarczego, które skutkowałoby zwiększeniem eksportu i importu.

Obecne prognozy przewidują w najlepszym wypadku minimalny wzrost ukraińskiego PKB na koniec br. Pytaniem otwartym pozostaje dalsze funkcjonowanie korytarza zbożowego, gdyż formalnie porozumienie wygasa w połowie marca. Jeśli doszłoby do zablokowania przez Rosję jego przedłużenia, co jest jednak mało prawdopodobne, byłby to bolesny cios w eksport ukraińskiej żywności. Z drugiej strony teoretycznie istnieje możliwość rozszerzenia korytarza na inne towary – przede wszystkim metalurgiczne oraz rudy żelaza, o co intensywnie zabiega Kijów – ale ze względu na sprzeciw Rosji szanse na to są obecnie minimalne.